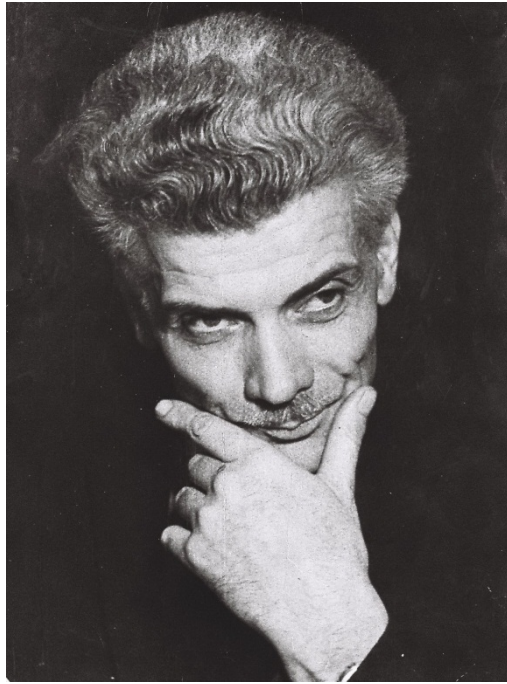

МИРКО СТОЈАКОВИЋ
(1915 – 1985)

Александар М. Николић, Иван Прокић

Тамо где нема математике - нема науке. Те су речи о стазама математике и свету око ње записане у једном од многобројних популарних текстова академика, професора, математичара, проналазача, цртача, портретисте и карикатуристe, публицисте, спортисте Мирка Стојаковића. Својим научним радом и широким научним и техничким образовањем, потпуно је потврђивао тачност тих визионарских речи које ће данас, а посебно у даљој будућности још више постати истините. Био је научник свог, осебујног стила, често у фармерицама или тренерци, али и врло елегантан када су то прилике захтевале. Из тешких животних услова у раном детињству, верујући у моћ учења и знања доспео је до самог врха академске каријере, али никада не заборављајући своју прошлост и никада не подлежући слави која га је снала. У многим интервјуима поводом многобројних признања која је током живота добијао, увек је говорио да има још много других који су их заслужили и да не зна зашто су додељена баш њему и да неки математичари можда и превише цене његов рад. Често је истицао да признања њему додељена нису само за његов рад, већ да је то несумњив допринос Катедре за математику на чијем је челу био. Начни опус Мирка Стојаковића је оригиналан, садржајан и разноврстан. Он се у свом научном раду огледао у више научних области - највише у алгебри, теорији аутомата, теорији графова, теорији формалних језика, теорији модела и теорији алгоритама, математичкој логици, а мање у теорији вероватноће и статистике и теорији диференцијалних једначина - што његовим радовима даје и одређену ширину. Ти резултати имају утолико већу тежину што он у нашој средини није имао претходника у математичким областима којима се бавио. За те нове области Мирко Стојаковић је везао више млађих сарадника уводећи их у научни рад. Сматрао је да је математика основа целокупног развоја цивилизације, да ће примењена математика омогућити пут у космос а да ће се информатика развити у посебну научну дисциплину која ће се студирати на посебним факултетима. Академик Мирко Стојаковић је имао визију!

ЖИВОТНИ ПУТ

Мирко Стојаковић, математичар, професор универзитета, редовни члан САНУ рођен је у периоду краткотрајног затишја после Колубарске битке у Првом светском рату, у време када су Србијом харале епидемије заразних болести, свеопште мобилизације српског народа и само месец дана пре велике офанзиве Централних сила на Србију. На својој званичној интернет презентацији и у Годишњацима за 2012. и 2013. годину, Српска академија наука као и Природно-математички факултет у Новом Саду за датум његовог рођења узимају, по старом календару, 20. август 1915. године, док други извори (биографије при избору за редовног члана САНУ из 1975 и 1981. године) наводе 3. септембар по новом календару. Ми поштујемо Уверење издато на молбу Мирка Стојаковића 23. јула 1930. године у коме стоји да је рођен 21. августа 1915. године по старом календару (3. септембра 1915. по новом календару) у Крепољину (округ браничевски, општина Жагубица, раније бановина моравска и срез хомољски) од оца покојног Стојаковић Димитрија и мајке Анастасије, као и родослов Стојаковића који је својеручно водио Димитрије. Тамо пише:

Анастасија и Димитрије Стојаковић

На дан 21. августа 1915. г. родио ми се мој син Мирко, на дан петак, пре подне у 5 сати изјутра у Крепољину (наша кафана), а крштен у манастиру Горњаку у недељу 29. августа исте године.

Мирков отац Димитрије (рођен 1872. године у Кличевцу, умро 1920. године у Нишу) био је порезник, деда Живан Стојаковић (родом из Костолца, датум рођења непознат, негде се наводи 1823. година, умро у Кличевцу, 1893. године) свештеник, мајка Анастасија (рођена 1884. године у Петровцу, умрла 1920. године такође у Петровцу) била је из породице Кукић, њен отац Станислав Кукић (1860-1889) је умро веома млад, њен чукундеда Милован Кукић (1770-1858) био је старешина Нахије пожаревачке, члан Великог народног суда, члан Државног савета, а стриц Сава Кукић (1863-1928) био је директор Царинске управе, директор Српског бродарског друштва и писац политичких и економских чланака у листовима Борба, Царински преглед, Финансијски преглед¹.

Димитрије Стојаковић је још од ране младости гајио велику љубав према науци и књизи, а волео је и да пише песме. Док је био порезник у Свилајнцу имао је две велике збирке песама које су касније нестале. Ипак, после његове смрти нађене су две мале свеске песама које је писао у изгнанству у Марсеју и на Крфу. Никада није губио време у игри и забави, био је велики радник. Док је био у ратном изгнанству у Марсеју, иако је примао плату и од ње могао лепо да живи, радио је две године у једној фабрици као обичан радник и уштедео 20.000 тадашњих динара које је после рата донео кући.

¹ „Ко је ко у Југославији 1928”, Југословенски годишњак, Београд и Нова Европа, Загреб, стр. 76.

Његови стихови које је писао 17.3.1916. године у Марсеју, можда и најбоље осликавају његову љубав према науци коју је преносио и на своју децу:

Благо томе ко се
добро учи и влада
тај нека се својој
бољој срећи нада!

Јер кад младост прође
њему старост каже:
„Што се ниси учио,
мој несретни враже?“

Грпи глад и жеђ
и све друге муке!
Тако прође свако
ко бежи од науке.

Из поменутог родослова који је Димитрије водио сазнајемо да је имао деветоро деце. Наводимо их редом: Божидар (1899-1976, биолог и професор универзитета), Предраг (1901-1944, професор историје, писац књига из историје и преводилац²), Десанка (1903-1990, поштански службеник), Ружица (1905-1914), Љубица (1907-1908), Олга (1909-1982, учитељица), Иван (1912-1989, официр-пилот), Мирко и Мирослав (1919-1920, умро четири дана после смрти мајке).

Димитрије је први светски рат провео у изгнанству у Марсеју и на Крфу, стално са децом у мислима. Доносимо једно Димитријево писмо упућено са Крфа 19. 2. 1918. године директору Битољске гимназије која је тада имала седиште у Волосу у Грчкој.

У Крфу 19 фебруара 1918 г.
Пашини Господине Директоре!

Како ми је најугавније угодно да не изводи
те известице по поштом што је, и то:

1. „Где се могу наћи књиге „Зависне разредне
гимназије (Висна Сависна) (Мокник - Стаман).“
2. „Гимназија“ и
3. „Гимназија“ за више разредних гимназија од неких
младица? Овде имам књиге које овде у Срб. Гимнази-
ји; нити пак од професори Срб. Гимназије заједно
имају књиге математичких књига, а нити не могу да се врати
одрани и пошто је од одговора, да он може књиге
послати нове унапред упућујући, пошто је и мога да се
књиге у француској (Ниса) прате да их одговоре поштом.
Може да се 0.15 фр. марке да се одговоре на ово
писто. Са одличним поштом.

Димитрије М. Стојаковић
Одговор: Његов. ред у упућујући поштом.

² Предраг Д. Стојаковић, Двеста питања и одговора из историје Југословена, Београд, 1931.

Предраг Д. Стојаковић, Историја Старог века, за други разред средњих школа, Београд, 1937.

У писму се изражава потреба за набавком књига „Геометрија“, „Аритметика“ и „Алгебра“ за више разреде гимназија и реалке, аутора Мочника и Спилмана, како би могао да их пошаље својим синовима Божидару и Предрагу који су тада били у Ници, у Француској. Почетком марта исте године добио је одговор да тражених књига нема у књижарама ни у Волосу ни у Солуну и да би се оне, евентуално, могле наћи само у књижарама у окупираној Србији.

Мирко је у четвртој години остао без оба родитеља – отац је умро од завезаних црева, а само три месеца касније и мајка од туберкулозе, тако да је као ратно сироче, заједно са три године старијим братом Иваном, смештен у Дом за сироту децу у Пожаревцу. Често је са тихом сетом и тугом својим ђацима и млађим колегама причао

Мирко Стојаковић у сиротињском дому (доњи ред други здесна)

о тим данима детињства, сећајући се неухрањене, прљаве и болесне деце, ратних сирочади, као и беде, глади, шуге који су владали у Дому где је он био међу најмлађима. Пошто нису знали шта да раде са њим онако малим, одлазио је са старијом децом у школу. Био је сувише мали да би седео у клупи па су га стављали да седи горе, на клупи. Тако је веома рано, стицајем околности и без сопственог избора научио да чита и пише и налазио спас у књизи и учењу - 'бављењу науком'.

У писму његовог старијег брата Божидара, после једне посете Мирку у сиротишту, сестри Десанки пише 4. 3. 1922. године из Београда:

Драга Десо,

Био сам код Мирка. Дан је био леп те су сва деца била напољу. Замолио сам једног дечака да га зовне:

„Мирко ајде, дошо ти брат.“

– „Јес, што ме варате?“

Дошао је зајапурен од играња, и разуме се прошао је поред мене а није ме ни погледао, још мање да ми рекао штогод, јер он презире све друштвене конвенционалности. Да га не знам помисло бих да је љут. Али ја сам навикао на то (кад већ не могу њега да навикнем на боље) и већ знам да ће ме дочекати седећи на кревету и да ће стрпљиво подносити да му кажем Добар дан и да га пољубим. Иначе је добро.

Поздрављају те сви познати Београђани. Поздрави све познате Пожаревљане.

Воли те твој брат Бож.

1. Олга, Предраг, Деса, Вида (Предрагова супруга), Мирко Стојаковић
2. Најстарији брат Божидар са Иваном и Мирком Стојаковић у време кад су били у Дому

У Дому је завршио први разред основне школе а управа Дома је имала идеју да га дају на занат. Старија браћа Предраг и Божидар који су сматрали да је мушкарцу за живот потребно челично здравље, самопоуздање, познавање људи и непрезање пред животним тешкоћама, особине које су у супротности са животом у Дому где је све потчињеност, послушност, вођење за руку и одсуство индивидуалног живота, услед чега је Мирко и постао ћутљив и повучен, а по њиховом мишљењу и много патио³, договорили су се да даље школовање и одрастање настави код њихове тетке Манасије-Маце Стефановић из Крепољина, која није имала сопствене деце, и која га узела код себе и да буде шегрт у дућану и да учи основну школу коју је и завршио у Крепољину. Према Сведочанству о завршеном четвртном разреду основне школе издатом 28. јуна 1926. године, на свим предметима добио је оцену одличан, осим на Рачуници и геометријским облицима, где је добио оцену врло добар. По завршетку основне школе одлази у Крагујевац код брата Предрага, који је у међувремену постао професор, и ту завршава прва четири разреда гимназије. Неки рођаци су покушали да га упишу у Војну академију, а потом у интернат Учитељске школе у Јагодини. Из ове школе Мирко је побегао и уписао се у пети разред гимназије у Крагујевцу по чијем завршетку га је наставнички савет наградио за врло добро учење књигом Симе Пандуровића *Разговори о књижевности*.

Од тада, од своје 14-те године, живео је самостално потуцајући се од газдарице до газдарице, издржавајући се од мале пензије од тадашњих 450 динара (у сачуваном његовом дневнику из 1932. године види се да је тада, на пример, зимски капут коштао 700 динара, а кишобран 90 динара), носећи порције и дајући, као добар ђак, 'кондиције' слабијим ученицима да би колико-толико побољшао своје скромно материјално стање. У сталној је преписци са старијом браћом, Божидаром и Предрагом, а често и са Предраговом женом Видом. У почетку вишег гимназијског школовања, по сопственим речима, није био баш најбољи нити највреднији ђак, био је доста немиран и није посебно волео нити учио математику, тек ју је касније заволео и стално се са Ивом Лолом Рибаром борио за примат најбољег у разреду. Како је временом постајао зрелији и озбиљнији, почео је да вредно учи, да чита и слика, да се бави спортом. Поред математике посебно је волео историју, књижевност, а интересовао се и за геологију и

³ Писмо Предрага Божидару од 10.8.1923.

етнологију.⁴ Гимназијско школовање завршио је са одличним успехом у Другој мушкој гимназији у Београду. Ослобођен полагања усменог дела, матурирао је 1934. године. Течајни испит (испит зрелости) полагао је од једанаестог до двадесет и трећег јуна и према Сведочанству о вишем течајном испиту издатом 23. јуна 1934. године само је из природописа и латинског језика имао оцену врло добар 4, а из осталих десет предмета и владања оцену одличан 5.

Као гимназијалац, Мирко стоји у другом реду трећи слева

Исте године се уписао на Филозофски факултет, групу математике где је наишао на угледне старије професоре Михаила Петровића, Милутина Миланковића, Николу Салтикова, Антона Билимовича, али и млађе математичаре Тадију Пејовића, Јована Карамату, Милоша Радојчића и физичара Вјачеслава Жардецког. Сви су му они били пример којем треба тежити, и њихов утицај је заувек остао уграђен у Мирков даљи живот и дело. Положивши предмете: Теоријска математика са оценама седам из писменог и усменог дела испита, Рационална механика и теоријска физика са оценама девет и осам и Физика са оценом 8 на усменом испиту, дипломирао је 1938. године. Године 1937. запажен је и награђен његов рад „Детерминанте бесконачног реда и њихова примена на решавање једначина са бесконачно много променљивих“ на традиционалном такмичењу за најбољи темат из математике⁵, а 27. јануара 1938. године, по оцени и реферату нашег прослављеног математичара др Јована Карамате, награђен је и Светосавском наградом Филозофског факултета у висини од 500 динара из Фонда Веле и Ђоке Јовановића, пуковника у пензији. Овај податак говори о Мирковој жељи да се још за време студија бави озбиљно математиком као науком.

⁴ „Ја ћу ти послати Историју средњег и новог века, историју књижевности од Скерлића и Геологију, а Етнологију ћу гледати да ти набавим“. Писмо Предрага Мирку 27.9.1932

⁵ „Награђени темат Београдског универзитета“, бр. 10123, Београд, 1937.

Стојаковићи са рођацима, 1937. године.
Мирко (у белој кошуљи) стоји лево.

Одмах по дипломирању отишао је на одслужење војног рока у 2. ђачкој дивизији школе резервних артиљеријских официра у Сарајеву одакле је 1939. године изашао са чином резервног артиљеријског потпоручника. Мање је познато да је веома волео технику и да је пред сам рат уписао и студије на Техничком факултету, али је рат то прекинуо. Као дипломирани професор математике убрзо је добио први професорски посао у Мушкој реалној гимназији у Суботици са месечном платом од 1275 тадашњих динара, где ради до избијања Априлског рата 1941. године. Како је у том периоду често био позиван на редовне војне вежбе, рат га је затекао као официра 36. артиљеријског дивизиона Југословенске краљевске војске на положајима код Страцина, насеља у северној Македонији у близини Куманова, на једном од ретких озбиљних ратишта против нацистичке Немачке, где је командовао батеријом.⁶

По слому Краљевске војске враћа се пешке кроз шуме преко Вардара и Шар планине до Ваљева, где је успео да се преобуче у цивилно одело и тако избегне заробљавање. По повратку у Србију пријавио се маја 1941. године администрацији бившег Министарства просвете и као избеглици из Суботице додељено му је да ради као суплент Мушке реалне гимназије у Шапцу, а од септембра исте године додељен је и на рад „без права на дневнице“ Петој мушкој гимназији у Београду. 1942. године прележао је процес ТБЦ на плућима. Положивши професорски испит из групе наука математика и физика са оценом „одличан у свему“, септембра 1943. године потпуно прелази у Београд где ради као професор на Петој мушкој гимназији. У браку је са Зорицом, рођеном Симанић (Ваљево, 26.1.1916 - Београд, 11.5.1988), која је, као правница по струци, радила у судству. У том периоду је стални пацијент на грудном одељењу Опште београдске болнице. Августа 1944. године приступио је партизанима и као двоструко - цивилно и војно - високо образован радио је на дужности руководиоца економског одсека Ваљевског војног подручја до августа 1945. године и истовремено предавао финансијску математику у обновљеној Трговачкој академији у Ваљеву. За

⁶ “За време априлског рата посебно тешке борбе вођене су на Страцину где је немачка Девета оклопна дивизија подржана великим снагама авијације и пешадије покушавала продор према Скопљу. По писању самих немачких ратних дописника немачки тенкови “нису постигли успех због веома снажне ватре из артиљеријских и противтенковских оруђа” Моравске дивизије. У бици код Страцина Мирко Стојаковић је био командир батерије Трећег дивизиона из 36-ог Артиљеријског пука која је веома успешно дејствовала и уништила неколико немачких тенкова. У тој борби погинуо је и немачки генерал, помоћник команданта немачке 9-те оклопне дивизије. Два дана Немци нису успевали да се пробију и тек када је нестало муниције наше снаге су биле принуђене да се повуку.” Милорад Јанковић, фељтон “Априлски рат” (Политика, 6.5.1973.) и фељтон “Пета колона”(Политика, 28.11.2009.). Сачувана су и сећања Мирка Стојаковића о бици за Страцин 6. априла 1941. (текст је откуцан на три стране и у приватном је власништву његовог сина Зорана).

заслуге у рату одликован је орденом Заслуга за народ III реда. По сопственом сведочењу, по ослобођењу Београда учествовао је у обнови града, био учесник многих радних акција у уклањању рушевина и грађењу нових објеката. Био је активан сарадник дневних листова „20 октобар“, „Политика“ и „Глас“ у унутрашњој политичкој рубрици.⁷ Пошто је демобилисан, вратио се на место наставника Пете мушке гимназије у Београду. Већ следеће године је директор и наставник Гимназије при гардијској дивизији на Дедињу, а 1947. године је као асистент прешао на Технички факултет у Београду.

Како се Технички факултет убрзо издвојио из састава Универзитета под називом Техничка велика школа, касније Машински факултет у Београду, Мирко Стојаковић је изабран за предавача за математику.

Стојаковић је још 1939. године написао свој први чланак који је објављен у првом послератном броју Гласника Југословенског професорског друштва под насловом „Један леп пример за примену рачуна конгруенција“⁸, а после рата наставио је са публикавањем стручно-педагошких радова као и средњошколских, а затим и факултетских уџбеника. На конкурс Министарства просвете Н.Р. Србије награђен му је уџбеник *Аналитичка геометрија*.

Почетком 50-их година у више наврата је припремајући докторску дисертацију боравио у Паризу. Доносимо факсимил једне странице из бележнице Мирка Стојаковића са предавања на Сорбони новембра 1951. године.

Године 1953. на Свеучилишту у Загребу одбранио је докторску дисертацију под насловом „Прилог теорији матрица“. Председник испитне комисије био је Жељко Марковић, референт (известилац) Ђуро Курепа, а чланови комисије Данило Блануша, Станко Билински и Владимир Вранић. Промоција је била 30. децембра 1953. године.⁹ Исте године изабран је за доцента за предмет математика на Машинском факултету у Београду. Следеће, 1954. године прелази на новоосновани Филозофски факултет у Новом Саду где је провео највећи део свог радног века.

Faksimil jedne stranice iz beležnice sa predavanja na Sorboni (Pariz, 1951)

Законом о оснивању Филозофског факултета и Пољопривредног факултета у Новом Саду¹⁰ постављени су темељи будућег Универзитета у Новом Саду. Како је Група за математику била у оквиру Филозофског факултета, морали су се, међу осталим професорима, изабрати и први професори математичких предмета. Извршно

⁷ Упитник за кандидата за Спомен-плакету поводом 30-годишњице ослобођења Београда. Архив Србије, Фонд МПС А-1-20.

⁸ Гласник ЈПД 21 (1948), 5, 202-208.

⁹ Гласник математичко-физички и астрономски, сер. II, Т.8 (1953).

¹⁰ Службени гласници НРС, бр. 36 од 24.7.1954. године.

Прешли смо од стране Матичне комисије Београдског универзитета за изабране математичке изабран су д-р Др. Мирко Стојаковић за ванредног професора, Др. Богољуб Станковић за доцента, Др. Владета Вучковић за доцента. Од стране Матичне комисије Београдског универзитета је изабран само први доцента. Референт су д-р Др. Тадија Пејовић, др. у Београду. Др. Никола Салтиков, др. у Београду. Др. Павле Савић, др. у Београду.

Из записника са 2 седнице Матичне комисије за Филозофски факултет, Нови Сад, 1954.

својству привременог факултетског савета донела је одлуку да се прва година студија започне према наставним плановима одговарајућих група Београдског универзитета и да се распише конкурс за прве сталне наставнике теоријске математике.

На конкурс су се пријавили: Војислав Авакумовић, дописни члан САН и професор Више педагошке школе у Новом Саду; др Мирко Стојаковић, предавач на Техничкој великој школи у Београду, др Владета Вучковић, хонорарни научни сарадник САН; др Мате

На седници Управе Филозофског факултета од 20. октобра 1954. за шефа Катедре математике изабран је Др. Мирко Стојаковић, ванредни професор факултета.

Из записника са I седнице Управе Филозофског факултета, Нови Сад, 1954.

Брчић-Костић, професор гимназије у Суботици и др Богољуб Станковић, асистент Природно-математичког факултета у Београду. На другој седници Матичне комисије за Филозофски факултет, одржаној 26.8.1954. године, изабрана је Комисија за оцену пријављених кандидата коју су чинили академици Никола Салтиков и Павле Савић, и др Тадија Пејовић. Пошто је Војислав Авакумовић повукао своју пријаву на расписани конкурс, једногласно је усвојен предлог референта да се др Мирко Стојаковић изабере за ванредног професора – предаваће све предмете из алгебре - а др Богољуб Станковић и др Владета Вучковић, као млађи математичари, за доцента.¹²

На првој седници Факултетске управе, одржане 20.10.1954. године, установљене су катедре за све области које је Факултет покривао. За шефа Катедре за математику изабран је Мирко Стојаковић, а за његовог заменика Богољуб Станковић. Њих двојица се могу сматрати зачетницима развоја новосадске математике – Стојаковић новосадске школе алгебре и математичке логике, а Станковић новосадске школе математичке анализе.

Године 1960. укида се настава природно-математичких наука на Вишој педагошкој школи у Новом Саду и сва високошколска настава из ових наука развијала се даље на Филозофском факултету. Све до завршетка зграде Завода за физику и математику 1963. године, настава на групи за математику одвијала се у згради

веће НР Србије образовало је Матичну комисију за Филозофски факултет¹¹ у којој су већином били професори хуманистичких и језичких наука са Филозофског факултета у Београду, али и академик Павле Савић, физичар и математичар др Тадија Пејовић, професори са Природно-математичког факултета у Београду, и математичар Спасоје Чобански, тада ректор Више педагошке школе у Новом Саду. Матична комисија на својој првој седници (14.8.1954.) у

јављених кандидата коју су

¹¹ Решење бр. 293 од 9.8.1954. године.

¹² Универзитетски савет Београдског универзитета није потврдио избор В. Вучковића (Записници са VI и VIII седнице факултетског Савета од 03. X 1955. и 24. II 1956).

Филозофског факултета. Мирко Стојаковић је остао шеф Катедре за математику¹³ и после оснивања Природно-математичког факултету у Новом Саду 1969. године, све до 1976. године када је изабран за првог директора новооснованог Института за математику при ПМФ. Ту је дужност обављао до пензионисања и преласка на дужност директора Математичког института Српске академије наука и уметности 1978. године. Математички институт САНУ играо је веома значајну улогу у развоју математике у Србији. Институт је реорганизован 1961. године и тада је основан Одсек за алгебру, теорију бројева и математичку логику. Мирко Стојаковић је водио то одељење а Владета Вучковић је сарађивао у оснивању новог дела активности Института.¹⁴

Катедра за математику Филозофског факултета у Новом Саду која је почела рад са само два наставника, у периоду од 25 година под Стојаковићевим руководством, прерасла је у признату и препознатљиву научну установу. Колико је наставно особље на Катедри за математику у тим првим годинама било оптерећено наставом осликавају задужења професора Стојаковића - предавања и вежбе из Алгебре Π_1 , за студенте II и III године, предавања и вежбе из Алгебре Π_2 , за студенте IV године. Студенте прима после часова.¹⁵

Одмах по оснивању Катедре, Стојаковић је као њен шеф приступио организацији наставе – обезбедио је најпре хонорарне, а потом и сталне наставнике и асистенте, кабинете за њих као и простор у коме ће се одвијати настава – оформио је библиотеку са првих чак 600 књига, између осталог наручених из САД и Француске и обезбедио литературу за студенте, наручени су најважнији међународни математички реферативни научни часописи (*Zentralblatt für Mathematik*, *Mathematical Reviews*) и други важни часописи, што у оно време није било ни мало лако, и предузето је још низ активности које прате оснивање нове катедре. Али, најважније је било питање новог плана и програма по коме би се студирало на Групи за математику. Прва карактеристика предложеног новог наставног плана и програма била је да треба да оствари равномерну дистрибуираност четири области математике - алгебре, анализе, геометрије и примењене математике са физиком. Друга карактеристика била је да је омогућавао сталне иновације јер је свака област добила свој фонд часова и могла је у том оквиру да распореди материју без понављања и на најекономичнији начин. Поред тога, сваке године наставник је могао да осавремени програм. Трећа карактеристика, за разлику од наставног плана на Природно математичком-факултету у Београду, била је увођење основа педагошких наука. Та настава је требало да оспособи дипломираног математичара за савремену наставу и за успешан рад са ђацима. Тиме је достигнут и главни циљ оснивања групе за математику да се оспособе наставници математике за рад у средњим школама где ће моћи, по потреби, да предају и физику.

Мада су на стварању тог првог плана и програма велику помоћ својим искуством и знањем пружили математичари из Београда, његов главни креатор био је професор др Мирко Стојаковић. Може да се рећи да је, захваљујући његовом широком математичком образовању па и визионарству, тај први план и програм студија математике на Филозофском Факултету можда био савременији и актуелнији од програма студија математике на Београдском универзитету. Захваљујући Стојаковићевом личном ауторитету ангажовани су врхунски хонорари професори, међу којима је, поред академика Радивоја Кашанина, био и један од најистакнутијих српских математичара, др Јован Карамата, тада професор Женевског универзитета који је долазио у Нови Сад да би, у алтернацији са Станковићем, држао циклусе предавања,

¹³ Сачувани су сви Записници са седница катедре за математику Филозофског факултета из периода од 1954. до 1968. године.

¹⁴ Borisavljević M., et al, *History of Mathematical Logic in Serbia*, p. 469.

¹⁵ Записник са XXXV седнице Факултетске управе од 04.6.1957.

углавном из области математичке анализе. Истовремено, одмах је расписан конкурс за нове асистенте на који су се јавила четири кандидата, али је изабрано само двоје најбољих - Милева Првановић и Војислав Марић који су касније као угледни и признати научници постали и чланови САНУ.

Иако у почетном стадијуму, обезбеђена је настава на високом нивоу и тад креће развој Катедре за математику и у наставном и у научном погледу. Као шеф Катедре организовао је одлажење у Математички институт САНУ у Београду сваке недеље и рад у научној библиотеци за све наставнике и сараднике („са плаћањем путних трошкова без дневница“ - то је време без апарата за фотокопирање и интернета - а у Записницима са седница Катедре посебно је поменуто задуживање једне писаће машине која ће стајати у кабинету шефа катедре где се после сваке употребе мора вратити!), а најстаријем асистенту, В. Марићу, омогућен је први боравак у иностранству (што у оно време такође није било једноставно), у Бечу, и учествовање на Четвртом аустријском конгресу математичара¹⁶. Школске 1971-72 године организовао је размену студената са америчким колеџом Густавус Адолфус (Gustavus Adolphus College, St. Peter, Minnesota) и са великом групом новосадских студената провео шест месеци на студијском боравку у САД. Са истим Колеџом је потписан и уговор о сарадњи. Као руководиоца екипе млађих научних сарадника за област алгебре, математичке логике и теорије бројева допринео је наглом развоју алгебарских наука код нас. Најбољи дипломирани асистенти бирају се за сараднике, бране се, под његовим утицајем и руковођењем написане, прве магистарске и докторске дисертације.

После одбране дисертације Ј. Цофман (у средини) 1963. године, у друштву непознатог, Б. Јовановића, Д. Червицки, М. Стојаковића, L. L. Radice, непознате, М. Првановић и Б. Станковић

Активност Мирка Стојаковића није била ограничена само на рад Катедре већ је врло успешно доприносио развоју Филозофског факултета. Већ 1954. године изабран је за продекана Филозофског факултета у Новом Саду, а као признање за његов целокупан рад на факултету, у три узастопна мандата је биран за декана Филозофског факултета, 1962-64, 1965-66 и 1966-68 године. У том периоду на Филозофском факултету, поред Катедре за математику која је тада већ веома разграната, оснивају се Катедре за физику, хемију, биологију и географију, а Мирко Стојаковић усмерава своје активности на осамостаљивање ових катедри и оснивање Природно-математичког факултета. То је успешно остварено и Савет Филозофског факултета је на седници одржаној 22.5.1969. године донео одлуку¹⁷ о издвајању природно-математичког смера тог факултета ради оснивања Природно-математичког факултета. Скупштина

¹⁶ Vierter österreichischer Mathematikerkongress. Wien, 17 bis 22 September 1956.

¹⁷ Број 01-459/ 1969

Војводине је 9. VII 1969. године дала сагласност на ту одлуку¹⁸ којом је и основан Природно-математички факултет у Новом Саду¹⁹. Новоосновани Факултет је смештен у зграду тадашњег Завода за математику и физику. У знак признања за све његове активности и велики допринос у оснивању Природно-математичког факултета, Мирко Стојаковић је 1969. године изабран за првог декана тог факултета. По његовој идеји и свесрдним залагањем за њено остварење, у многome је допринео интеграцији Завода за физику и математику Универзитета у Новом Саду и Природно-математичког факултета 1976. године (позната је његова серија чланака под заједничким насловом „Заводи или ко кога заводи“ у којима је образлагао потребу да се интегришу ове две установе за које је сматрао да су у „неуспелом браку“).

Декан Др Мирко Стојаковић са првим дипломираним студентима ПМФ снимљени после поделе диплома, Насловна страна новогодишњег броја „Политике“, 1.1.1972.

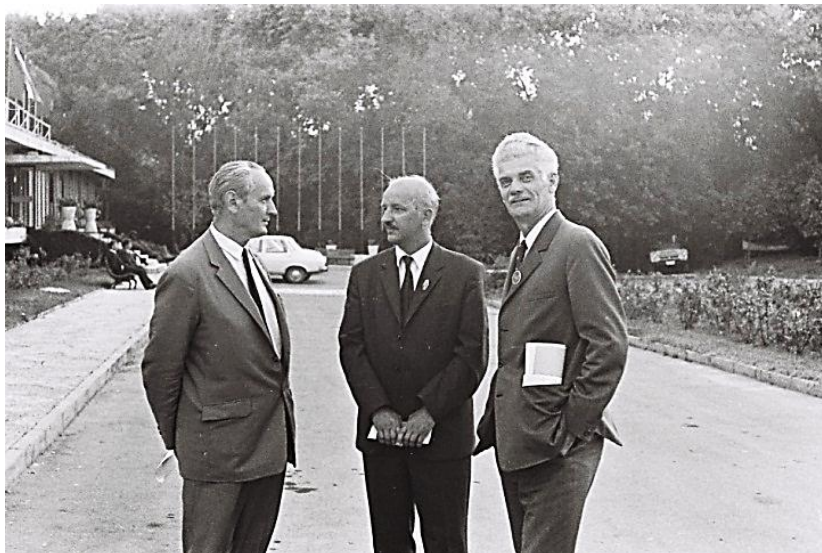
Посебно се истиче визионарски рад др Мирка Стојаковића на осавремењавању наставе и увођењу примењене математике и информатике у програме Катедре за математику, упркос разним тешкоћама, па чак и противљењима тим активностима. У време када су рачунари тек били у повоју, на Катедри су се увелико изучавали предмети који представљају основе рачунарске технике и информатике. Познат је његов уџбеник *Алгебарске основе теорије аутомата* (1970). Његовим залагањем основан је на ПМФ један од првих рачунарских центара у Војводини и набављени први рачунари (ТАРА и ВАРИАН73). Тај рад је касније крунисан отварањем посебног смера за информатику у оквиру Института за математику на ПМФ.

Поред рада на развоју Катедре, Мирко Стојаковић је био ангажован и на многим другим пољима. Био је председник Друштва математичара, физичара и астронома Војводине и генерални секретар Савеза друштава математичара, физичара и астронома Југославије. Као члан и председник матичарских комисија активно је радио на ширењу мреже високошколских установа широм Југославије. Године 1966. борао је годину дана на Московском државном универзитету и као гост тог универзитета учествовао на

¹⁸ Број 01-360/3-69

¹⁹ Потпуна документација о томе налази се у Архиву Војводине под бројем 213 VII.

Светском конгресу математичара у Москви где је председавао секцији за математичку логику. Поред учешћа на многобројним конгресима и разним скуповима математичара широм света, учествовао је 1951. године на Првом међународном конгресу кибернетике у Паризу и на Конгресу кибернетичара у Ници (1971).

Ђ. Курепа, В.Д. Белоусов и М. Стојаковић на Конгресу бугарских математичара 1972. године

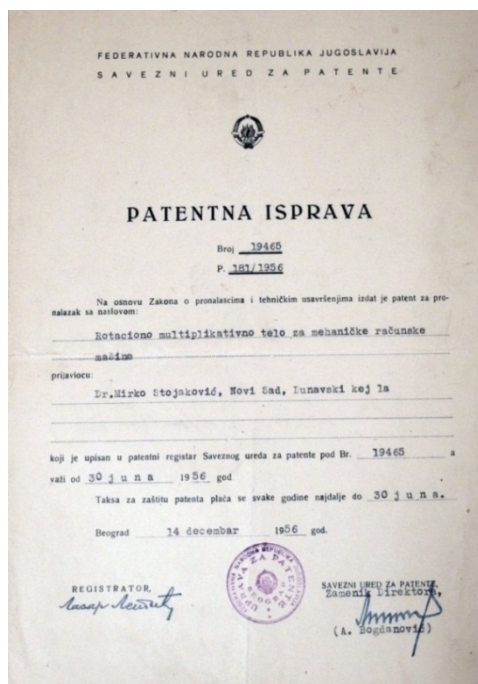
Када је 5.12.1963. године изабран за дописног члана Српске академије наука и уметности одржао је приступну Беседу-саопштење *Осврт на неке методолошке проблеме Алгебре*²⁰, а када је 7.5.1981. године, по реферату који су потписали академици Радивоје Кашанин, Миодраг Томић и Слободан Аљанчић изабран за редовног члана, 23.3.1984. године његову Беседу *Неуспели покушаји да се математика сведе на једноставне схеме*²¹ изговорио је академик Миодраг Томић јер је Мирко већ био болестан и како је на крају беседе написао „Ова беседа је сачињена у условима у којима ми није било могуће користити се литературом, па се референце не наводе. Био је члан Друштва математичара Француске, члан Америчке математичке асоцијације, Америчког друштва математичара, The New York Academy of Sciences. Био је уредник и секретар редакције часописа *Наука и природа*, члан редакције часописа *Статистичка ревија* и *Математички весник*. Био је референт међународног реферативног журнала *Mathematical Reviews* за математичку логику и линеарну алгебру од 1965. године па до самог краја живота. Реферисао је 74 рада, а последњи реферални текст је написао 1984. године и објављен је следеће године када је преминуо. Био је и научни референт свих југословенских научних математичких часописа. Руководио је низом магистарских и докторских дисертација. За свој друштвени, наставни и научни рад добио је Октобарску награду Новог Сада (1961) и одликован је Орденима рада са сребрним и златним венцем (1965). Поред ових добитник је већ поменутог Ордена заслуга за народ III реда, као и више награда, диплома, повеља додељених од града Новог Сада, Универзитета у Новом Саду, Природно-математичког факултета у Новом Саду, Филозофског факултета у Новом Саду, Универзитета у Печују, друштава математичара, проналазача, студентских, спортских и других удружења.

²⁰ Посебна издања САНУ. Споменица. 387:26 (1964) 217-226.

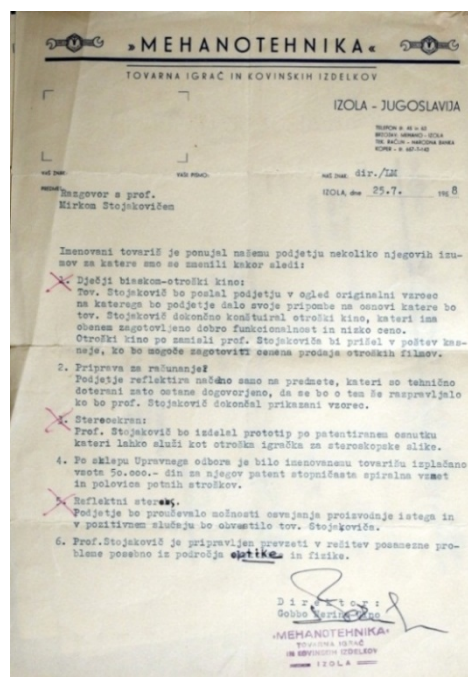
²¹ Глас САНУ. ОПМН. 335:49 (1983) 128-138. Беседа одржана 23.3.1982. Професор Ђуро Курепа, дописни члан ЈАЗУ, је на Реферат поднео приговор који је Комисија једногласно одбила.

Наши математичари, како је то лепо запазио Драган Трифуновић, често су припадали – сваки свом – нематематичком свету. Ова двојност живљења доводила је до веома занимљиве споне, двоструке природе. Михаило Петровић се кретао у свету рибара, истраживача земљиних полова и дубина, Милутин Миланковић је правио савезе са геолозима и градитељима мостова, Богдан Гавриловић је гајио брескве и трешње, друговао са мештанима Гроцке, Милош Радојчић се кретао и развијао у антропозофским круговима, а Мирко Стојаковић је припадао свету проналазаштва, уметности, публицистике и спорта. У његовој књизи *Стазама математике* (1977) огледа се у целисти Стојаковићева делатност ван математике, где је на својствен начин и ту постигао запажене резултате.²²

Педесетих година прошлог века Мирко Стојаковић се вратио и својим раним интересовањима – техници и њеној примени. Поред научног и наставног рада, активно се посветио проналазаштву и имао је неколико регистрованих патената, међу којима и патенте за усавршавање рачунских машина. Године 1956. патентирао је „ротационо мултипликативно тело“²³ за механичке рачунаре што доводи до могућности минимизације димензија рачунара, а слично је и остварила фирма *Contina AG Mauren* у легендарним *Curta* механичким рачунским машинама. Код механичких рачунара Стојаковић по први пут код нас изналази и делове за рад у бинарном облику бројевних система.²⁴

Потврда о прихваћеном патенту ротационог мултипликативног тела за механичке рачунаре из 1956. године.

Писмо „Механотехнике“ о откупљеним и неоткупљеним патенитима као и исплати за један патент М. Стојаковића, Изола, 1958.

²² Трифуновић Драган, 1986, Академик из Крепољина, Браничево број 5, XXXII, стр. 45.

²³ Уписан у патентни регистар Савезног уреда за патенте број. 19465 (191/1956).

²⁴ Радна биографија др Мирка Стојаковића за Реферат за избор редовног члана САНУ, с. 7. Архив САНУ, Картон 184. Видети и рад Трифуновић, Д., Неке напомене о функцији избора и механичким рачунарима, Гласник Шумарског факултета, Универзитет у београду, Јубиларни број, 87, 1981, 157-163.

Био је у преговорима са Творницом рачунских стројева, Загреб, за развој и производњу рачунских машина према свом патенту. Међутим, тада није било ни воље ни способности за производњу домаћих оригиналних патената, практично све фабрике су биле оријентисане на стране лиценце, тако да до производње није дошло. У то време позната словеначка фабрика играчака „Mehanotehnika“ из Изоле откупила је један Мирков патент који је искористила у производњи. Активно је радио у Савезу проналазача и добитник је плакете и сребрне медаље „Михаило Пупин“ за рад на пољу техничког стваралаштва (1974).

Још од ђачких дана Стојаковић је имао наклоност ка уметности. Највише се бавио цртањем и сликарством, био је члан и секретар ликовне дружине у крагујевачкој гимназији. Мада је касније преовладало интересовање за математику и технику, целог живота се враћао и тој својој љубави. Применио је Марковљеве ланце у тумачењу уметничког дела и заједно са великим српским историчаром уметности Лазаром Трифуновићем спремао студију о математичким основама тумачења једног уметничког дела за научни скуп „Математика и уметност“ у Буенос Аиресу у Аргентини. Иако је понекад радио уља, најрадије је портретисао и кроз карикатуре цртао своје пријатеље, познанике, учеснике разних научних скупова у земљи и свету... „Имам цртеже свих наших и многих иностраних академика, научника, познатих личности јавног и културног живота, спортиста...“, његове су речи записане у чланку *Научник у фармеркама* о Мирко Стојаковићу, Гордане Дивјак-Арок²⁵. У поменутој књизи *Стазама математике* објављене су и неке од тих карикатура познатих математичара из целог света. Доносимо две од њих, на којима су наши познати научници и чланови САНУ Татомир Анђелић (лево) и Милосав Марјановић (десно).

Мирко Стојаковић је, осим што је био писац више универзитетских уџбеника и монографија, био веома активан и на популаризацији математике, написао је низ чланака у часописима посвећених настави математике, објављивао је белешке са својих путовања и утиске са боравака на конгресима математичара. Позната је његова серија чланака коју је објављивао новосадски дневни лист „Дневник“ под називом „Математика увек и свуда“ у којима је на занимљив и духовит начин писао о разним проблемима и догађајима из света математике, и износио своје личне ставове о савременој науци и свету око ње. Писао је о математици и економији, математици и фудбалу, о проблему тежине Хијеронове круне, о кинеском математичару Цу Чен

²⁵ „Дневник“, Нова година, 1977.

Чиху, о скуповима, неслагањима међу математичарима, о рачунарима и вештачкој интелигенцији, цртице из историје математике – посебно је волео Еварист Галоа. У једном свом тексту песникиња Флорика Штефан пише: „...познати професор Новосадског универзитета др Мирко Стојаковић, јер као врсни математичар има писмену и културну реченицу, па једва чекамо да напише нешто за „Дневник“ са неког научног скупа или пута по свету.“²⁶ Радо је држао популарна предавања не само у Новом Саду (Математика као игра, Раднички универзитет, 27.2.1968) већ и другим градовима - издвајамо предавања „Нерешени аритметички проблеми“ 25. децембра 1974. године на Коларчевом народном универзитету и „О алгоритмима“ 13. марта 1979. године у Студентском културном центру у Београду.

Активно се бавио спортом, посебно стоним тенисом. Био је савезни стонотениски судија, функционер и активни играч једне друголигашке екипе. Новосадске новине „Дневник“, су 5.11.1971. године донеле извештај са XX Међународног првенства Југославије у стоном тенису у Новом Саду, под насловом „Доктор математике међу арбитрима шампионата „...на јубиларном шампионату, изузетном озбиљношћу којом обавља овај деликатни посао, посебну пажњу привлачи један од најпознатијих житеља града домаћина. Он је најмаркантнија личност међу

делиоцима правде крај зелених столова, углавном млађим људима, на само због седих власи, већ и због тога што је једини судија овде са докторском титулом. То је др Мирко Стојаковић, декан ПМФ у Новом Саду.“ И, некада поуларан, спортски магазин *Темпо* забележио је његово присуство на једном првенству младих стонотенисера (11.2.1976). Занимљиво је да је 1976. године, у 61. години живота, учествовао на првом отвореном првенству Новог Сада у пливању, и у својој ветеранској категорији као најстарији и победио. Уз његову наклоност ка спорту везано је и једно сећање и речи нашег прослављеног капитена фудбалске репрезентације Рајка Митића: „... професора математике Стојаковића нећу никада заборавити, јер ми је он на великој матури одложио испит и испитао ме тек пошто сам се вратио са дуже спортске турнеје ван земље...“

РЕКЛИ СУ О СВОЈИМ ВАСПИТАЧИМА

Због турнеје и матура одложена

Рајко Митић, легенда југословенског фудбала

Рајко Митић, легенда југословенског фудбала: „...Многи наставници и професори остали су ми у незаборавном сећању. Очигледно су се према мени као ученику и као заљубљенику у фудбал. Имали су разумевања за моје наклоности према спорту. Често сам кришом одлазио на

тренинге и на утакмицама наступао под туђим именом, а одсуствовања из школе правдао другим разлозима. Баш ту сам имао разумевање мог драгог разреда старешине из петог разреда гимназије, Зорке Јовановић. И професора математике Стојаковића нећу никада заборавити, јер ми је он на великој матури одложио испит и испитао ме тек пошто сам се вратио са дуже спортске турнеје ван земље...“

Забележио Д. Морачић

„Политика“, 7. новембар 1988.

Антон Стипанчић, Миливоје Каракашевић и Драгутин Шурбек (доњи ред с лева на десно) стонотениски репрезентативци Југославије у друштву Мирка Стојаковића

²⁶ „Дневник“, 6.2.1977.

Пред крај живота, Мирко Стојаковић је, како сам пише свом куму у једном писму, „доживео незгоду па је од пре неку годину тежак инвалид“ (Писма од 28.02. 1985. и 29. 04. 1985. у власништву сина Зорана) - ампутирана му је лева нога, а десна је постала непокретна, па је време проводио у кревету или ортопедским колицима. До краја живота, преминуо је 5. јула 1985, и поред инвалидности писао је научне радове, био је активан не само као математичар већ и као спортиста – и у инвалидским колицима је радо играо свој омиљени спорт, стони тенис. Успевао је да вози и аутомобил који је дао да се преради и уграде ручне команде квачила, кочнице и гаса.

Мирко Стојаковић је имао троје деце. Син Зоран (р. 1942) такође је математичар, редовни професор Природно-математичког факултета у Новом Саду, други син Миодраг (р. 1951) био је професор Машинског факултета у Београду до 1993. године када је отишао у Канаду где сада живи и ради на нуклеарним централама²⁷. Ћерка Мирјана (р. 1957) професор је енглеског језика. Миркови унук и унука (Зоранова деца) Милош и Весна такође граде научне и академске каријере. Милош је био вишеструки победник на републичким и савезним такмичењима из математике, паралелно студирао математику и информатику и по дипломирању на оба смера ПМФ у Новом Саду, проглашен је за најбољег студента Новосадског универзитета. Докторирао је на престижном ЕТХ универзитету у Цириху, вратио се у Србију и сада је ванредни професор ПМФ у Новом Саду. Добитник је награде “Др Зоран Ђинђић” (2008) за најбољег младог научника и истраживача у Војводини. Весна је такође освајала награде на републичким и савезним такмичењима из математике, данас је архитекта, доктор наука, доцент на Департману за архитектуру и урбанизам на Факултету техничких наука у Новом Саду. Награђивана је на архитектонским и фотографским конкурсима, између осталог, њени радови су излагани у Saatchi галерији у Лондону.

др Мирко Стојаковић, како га је видео Дејан Патаковић у карикатури објављеној у листу Политика“, 28. фебруара 1970.

Др Мирко Стојаковић био је харизматична личност – једна од институција новосадске и војвођанске математике. Неки познаници су га чак називали Хомољским хајдуком! За њега и његове активности су знали и они који се не баве математиком. Помен његовог имена код многих Новосађана буди успомене на маркантну фигуру и интелигентну, духовиту и интригантну личност Мирка Стојаковића и његов дугогодишњи успешан рад у Новом Саду и на Новосадском универзитету.

У знак признања за велики допринос Мирка Стојаковића Градска скупштина Новог Сада 2009. године донела је одлуку да се једна улица у Новом Саду назове

²⁷ “Ontario Power Generation, Nuclear Division“

улицом “Др Мирка Стојаковића”²⁸, а у родном Крепољину један трг понео је име др Мирка Стојаковића, као и Клуб младих математичара Основне школе „Јован Шербановић“.

Спомен плоча Мирку и Божидару Стојаковић, Крепољин.

НАУЧНО ДЕЛО

Начни опус Мирка Стојаковића је оригиналан, садржајан и разноврстан. Он се у свом научном раду огледао у више научних области, што његовим радовима даје и одређену ширину. Они су утицали на рад других математичара и остали су забележени и у монографској и уџбеничкој литератури. Ти резултати имају утолико већу тежину што он у нашој средини није имао претходника у математичким областима којима се бавио. За те нове области Мирко Стојаковић је везао више млађих сарадника уводећи их у научни рад. Његови радови припадају областима алгебре, теорији аутомата, теорији графова, теорији формалних језика, теорији модела и теорији алгоритама, математичкој логици, при чему је највећи број радова из алгебре. Написао је и већи број чланака о математици, у којима је на занимљив и духовит начин приказивао своје виђење појединих тема из разних области математике, затим из историје математике и коментаре актуелних открића и догађаја у математици.

²⁸ Дневни лист „Данас“, Нови Сад, 18.12.2009.